

INDLEDNING

Ole Andkjær Olsen og Benny Karpatschof

Ved årsskiftet kunne Psyke & Logos fejre sit 20 års jubilæum. Det har vi søgt at manifestere på forskellig vis. Dels har vi i samarbejde med Boje Katzenelson, der er en af tidsskriftets founding fathers og redaktionsmedlem frem til 1997, publiceret et udvalg af Bojes artikler, som vores abonnenter har kunnet købe til en særdeles favorabel pris (dette tilbud gælder stadig!). Og dels har vi i januar afholdt en velbesøgt konference om psykologiens historie i Danmark. Det er de gennemarbejdede oplæg fra denne konference, der suppleret med en række andre artikler nu foreligger i dette temanummer.

Selv om psykologien som sådan er en ung videnskab, er der nu forløbet så lang tid i dansk psykologi, at kun de ældste årgange, der er omkring eller over de 60, har en nogenlunde klar fornemmelse af, hvad der egentlig er sket siden starten for 115 år siden. Studenteroprøret, der rensede kraftigt ud i den danske psykologitradition for til gengæld at importere nogle nye udenlandske traditioner, betød på visse punkter ganske mod hensigten et tab af historisk bevidsthed, og denne tendens er siden forstærket gennem udpegningen af bestemte udenlandske faglige miljøer som målestok for de danske. Dansk psykologi er senest blevet udsat for voldsomme eksterne angreb, for eksempel i evalueringsrapporten om Psykologi i København, hvor der i så høj grad efterlyses internationalisering, at vi ser en betydelig fare for, at den danske psykologis særpræg fortabes. Der er derfor ikke kun én, men adskillige gode grunde til at gøre historisk status over psykologien i Danmark, så man både kan påpege historiske fejltagelser og forsømte udviklingsmuligheder, men måske også komme over glemte potentialer.

Psyke & Logos' udgangspunkt for 20 år siden var en kombination af kritisk holdning til og respekt for vores egen tradition. Hvis også de nye generationer skal have en mulighed for en sådan differentieret holdning, der på den ene side afviser stagnation og traditionsforherligelse og på den anden side er skeptiske over for en globaliseret perspektivløshed, så er det vigtigt at kende sin egen historie. Det er dette, som en hensigten med dette nummer.

Som et praktisk redskab at have ved hånden ved et historisk studium har Birger Hjørland udarbejdet en tidstavle over de vigtigste begivenheder i dansk psykologis historie. Selv om listen ifølge sit kronologiske princip er enstrengt, er billedet der tegnes flerstrengt, idet psykologien forgrener sig i forskellige grundlæggende tilgange (af filosofisk, eksperimentel, psykoteknisk og klinisk art), i oprettelsen af forskellige institutioner (det være sig institutter, centre, foreninger el.lign.), i dækningen af forskellige arbejdsområder og gennem udspaltningen i forskellige teoretiske skoler. Hovedbegivenhederne er institutionernes grundlæggelse, udbygning og bemanding, men hertil kommer bl.a. opregningen af de gennem årene opstartede psykologiske tidsskrifter samt andre centrale publikationer.

I den indledende præsentationsartikel begrundes Hjørland sit syn på psykologiens historiske udvikling, og det hævdes provokerende, at det stejlt voksende antal psykologer, der arbejder i mange forskellige samfundsmæssige sektorer, modsvares af en stadig ringere kvalitet i behandlingen af psykologiens grundlagsproblemer. Psykologiens udvikling styres af samfundets skiftende behov, hvorved den kommer til at mangle en indre kontinuitet. Selv om »kravene fra praksis slår tilbage på teorien«, som Hjørland skriver, er det oftere »systemet« end klienterne, der tilgødeses. Artiklen er suppleret med en række tabeller og oversigter, herunder bibliometriske målinger af danske psykologers internationale gennemslagskraft.

I Stig Dankert Hjorts artikel følges op på de lange linjer i dansk psykologi. Emnet er den filosofiske psykologi, der som følge af filosofiprofessorernes ansvar for filosofikumundervisningen ved universiteterne fandt systematiske udtryk i en lang række psykologiske lærebøger. I artiklen udpeges forskellige karakteristika, der fra begyndelsen af 1800-tallet har præget dansk psykologi, herunder betoningen af det dynamiske, fænomenologiske og eksistentiale perspektiv. Ud fra denne filosofiske tradition, hvis største navn var Harald Høffding, skiltes i 1880'erne den eksperimentelle psykologi, der i Danmark blev grundlagt af Alfred Lehmann, og som efter Lehmanns død forgrenede sig i en overvejende fænomenologisk retning knyttet til magisterstudiet og en overvejende anvendt og klinisk gren knyttet til cand. psych.-studiet. I artiklens sidste del fremlægges eksempler på de gnidninger, der uvægerligt opstod mellem den filosofiske psykologitradition på den ene side og fagpsykologien på den anden.

Bjarne Sode Funch beskæftiger sig i sin artikel *Psykologiens grundlæggelse i Danmark* primært med Lehmanns grundlæggelse af dansk psykologi med udgangspunkt i etableringen 1886 af psykofysisk laboratorium i København som et af de allerførste i verden. Artiklen giver et portræt af Lehmann som alsidig forsker, såvel inden for den almene psykologi som de anvendte psykologiske discipliner (pædagogisk psykologi og arbejdspsykologi).

I artiklen *Københavnerskolens personlighedspsykologi* er Erik Schultz' centrale figur Franz From, hvis særlige udgave af Københavnerskolen med dens forening af eksperimentel og fænomenologisk metode behandles. Som eksponent for Københavnerfænomenologien sammenlignes Frøms fænomenologiske studier i disputatsen om *oplevelsen af andres adfærd* med Husserls fænomenologi. Ud fra forfatterens egen undersøgelse af, hvordan vi oplever andre menneskers handlinger, foretages en kritisk vurdering af Frøms centrale resultater, og den fænomenologiske metodes gyldighedsområde bestemmes som de oplevelser af livsverdenen, der er karakteriseret som symbolerkendelse.

Benny Karpatschof opridses i artiklen *Fra fænomenologidebat til studenteroprør* den historiske baggrund for studenteroprøret i april 1968, og her placeres den såkaldte fænomenologidebat i 1967-68 som en afgørende ouverture. Der gives et portræt af de primære aktører i denne debat, nemlig på den ene side professor Tranekjær Rasmussen, på den anden side en række ældre studerende. Fronterne i denne polariserede debat karakteriseres, og resultaterne af debatten for de efterfølgende 30 års udvikling bliver vurderet. Som afslutning foreslår forfatteren en almenspsykologisk platform, fænomenologisk realisme, der kan nå ud over de begrænsende træk, der var knyttet til fænomenologidebattens polarisering.

Reimer Jensen behandler udvalgte knudepunkter i dansk psykologi efter 1940. Udgangspunktet er etableringen af det treårige cand. psych.-studium i 1944, der i begyndelsen var tænkt som en specialuddannelse for skolepsykologer, men som gradvis kom til at levere kandidater til hele den kliniske og anvendte psykologis område. På initiativ af de første cand. psych.'er dannedes psykologforeningen i 1947, og den blev i aktiv med-spiller i den proces, der endte med en opgradering af uddannelsen til akademisk niveau i 1960. Langt vanskeligere var det at få gennemført en autorisationsordning for psykologer, og en sådan kom først i 1994. En særlig kamp har der stået om lærerhøjskolens uddannelse af cand.pæd.psyk.'er, både generelt for at få denne grad anerkendt på lige fod med universitetsuddannede psykologer og for at få dem optaget i psykologforeningen.

Ligesom Reimer Jensen tilhører Inger Bernth den første årgang af cand. psych.'er. Hendes personlige beretning fokuserer på udviklingspsykologien og *dens* udvikling i Danmark. Hun starter med de tidligste udviklingspsykologiske bøger fra omkring århundredskiftet (af hhv. en lærer og en psykiater) samt Lehmanns bog om pædagogisk psykologi fra 1909. Derpå skildres det reformpædagogiske miljø og grundlæggelsen af en børnepsykologisk klinik i 1940'erne. Endelig skitseres etableringen af udviklingspsykologi inden for psykologisstudiet.

Sten Hegeler fortæller i *Psykologi og sexologi* om pionerårene, hvor den sexologiske forskning blev grundlagt, og om forholdet mellem psykologi og sexologi.

Alice Theilgaard beretter om sine personlige erfaringer som psykolog på Rigshospitalets psykiatriske Afdeling O. Tilbage i 1950erne var psykologien ikke omfattet med megen agtelse blandt psykiaterne og blev kun brugt til testning. Siden har psykologerne vundet mere respekt, sammenhængende med at deres arbejdsopgaver er blevet væsentligt udvidet. I mange tilfælde har det været psykologerne, der har banet vej for indoptagelsen af helt nye synsvinkler. De basale neurobiologiske teorier blev således suppleret med teorier fra det humanistiske felt, herunder sprog- og tekstvidenskab. Med Alice Theilgaards egne ord gik udviklingen »fra kromosomer til metaforer«, som titlen lød på hendes afskedsforelæsning (trykt i *Psyke & Logos* nr. 1, 1996).

Ole Almstrup ser i sin artikel tilbage på Universitetets Børnepsykologiske Klinik, der formelt eksisterede i perioden 1950-68, det meste af tiden under Bodil Farups ledelse, hvorefter den blev indoptaget som én ud af tre dele af det nyoprettede Institut for Klinisk Psykologi. UBK kunne tilbyde et først étårigt og dernæst toårigt uddannelsesforløb for færdiguddannede psykologer, hvilket i artiklen beskrives i detaljer. Indlemmelsen i IKP skete ikke efter UBK's eget ønske, men bl.a. for at fremme det forskningsmæssige perspektiv, en intention, der ifølge Almstrup kun delvis er blevet realiseret.

Også den efterfølgende artikel af Karen Vibeke Mortensen omhandler den kliniske børnepsykologi, her set med udgangspunkt i forskellige af de institutioner, hvor den har været anvendt i praksis. Med en personlig indfaldsfald præsenteres vi for den kliniske børnepsykologis anvendelse inden for skolevæsenet som supplement til skolepsykologernes arbejde, på de ungdomspsykiatriske afdelinger, der nylig er blevet lagt sammen med de børnepsykiatriske, samt ved børnerådgivningscentrene, der fortrinsvis har taget sig af familiestøttende arbejde. Afslutningsvis gives der en samlende vurdering af disse institutioner og deres fremtidsmuligheder som arbejdspladser for psykologer.

Herefter følger to artikler om dansk psykoanalyse. Ole Andkjær Olsen gennemgår de forskellige psykoanalytiske foreningsdannelser og skelner mellem to hovedgrupper, hvor den første opstod spontant med kulturradikalismen som vækstgrundlag, mens den anden var kontrolleret af den internationale psykoanalytiske forening (IPA). Der findes stadig danske psykoanalytikere, der repræsenterer begge de to typer, men forholdet mellem dem er efterhånden blevet noget mindre spændingsfyldt end for et halvt århundrede siden.

Gudrun Bodin gennemgår grundlæggelsen og den tidligste udvikling i IPA-foreningen Dansk Psykoanalytisk Selskab, som hun selv er medlem af. De tre pionerer er den svenske analytiker Nils Nielsen, der hentedes til København i 1949 som læreanalytiker, og de to danske psykiatere Thorkil Vangaard og Erik Bjerg Hansen, der på samme tid fik en regelret psyko-

analytisk uddannelse i henholdsvis USA og Østrig. Vanggaard blev den dominerende af de tre, men førte ifølge Gudrun Bodin selskabet bort fra den egentlige psykoanalyse, som det påvises i en gennemgang af hans sidste bog *Angst – en psykoanalyses forløb*. Ingen af selskabets nuværende medlemmer nedstammer gennem deres læreanalyser fra Vanggaard, hverken i første eller senere generationer.

Gestaltterapien er den måske mest indflydelsesrige post-freudianske form for dynamisk psykoterapi. En af de førende repræsentanter for denne retning, Hanne Hostrup, skildrer i sin artikel *Gestaltterapi i Danmark* nogle udviklingslinjer i dansk gestaltterapi siden dens ankomst fra USA i den bevægede tid først i 1970'erne. Der peges på, at gestaltterapien i Danmark hviler på forudsætninger, som på afgørende vis adskiller sig fra de amerikanske, og at der i dag ikke er tale om en enkelt, men om tre ret forskellige former for gestaltterapi, en teknik-orienteret variant, en støtte-orienteret terapi og endelig hvad forfatteren karakteriserer som den autentiske gestaltterapi.

Et af de tidligste områder der blev udviklet i Danmark var den pædagogiske psykologi. Jørgen Hunsdahl tegner i *Korsveje i dansk psykologi* med et par pædagogisk-psykologiske eksempler et rids af de ofte konfliktbetonede begivenheder, der har præget denne udvikling.

Anders Damsager fortæller historien om et af de senest tilkomne områder i professionen, nemlig undervisningen i psykologi inden for HF og i gymnasiet. Som i andre tilfælde, hvor nye arbejdsområder skal indplaces, har der været heftige diskussioner om varetagelsen af området, hvor psykologer uddannet inden for det eksisterende system har konkurreret med repræsentanter for den til formålet oprettede psykologilæreruddannelse, det seneste skud på en vidt forgrenet stamme af specifikt differentierede psykologiske uddannelser.

Birger Steen Nielsen redegør i et personligt tilbageblik for den marxistiske tradition inden for psykologien og specielt psykoanalysen. Vægten er lagt på freudomarxismen, den tyske socialisationsteori omkring Alfred Lorenzer og hans efterfølgere samt det, der blev kendt som den kritiske teori. Fysisk bevæger vi os mellem litteraturstudiet, psykologistudiet og de forskellige tværfaglige og fagkritiske miljøer, der blev dannet i forlængelse af studenteroprøret. Et af samlingspunkterne dengang var den af Elo Nielsen og Birger Steen Nielsen redigerede »grønne« (ikke røde?!) *Socialisationsforskning* fra 1978. Men siden er der i det korte interval frem til nutiden indtruffet en »retraditionalisering« samt et vist fagligt hukommelsestab, som truer datidens landvindinger, men som Birger Steen Nielsen dog på den anden side ikke anser for helt irreparabelt.

Helle Andersen og Sven Mørch analyserer i artiklen *Socialpsykologiens verdener* de socialpsykologiske teorier, der søger at give et signalement af moderniteten som socialt fænomen og af den hertil knyttede individuali-

sering. Der gennemgås her centrale teoretikere som Giddens, Antonovsky med nøglebegrebet *Sense of Coherence* samt Bandura med det centrale begreb *Self Efficacy*.

Til sidst bringes to anmeldelser. Jørgen Hunsdahl skriver om to bøger af henholdsvis Knud C. Aagaard og K. B. Madsen & Hans Vejleskov, der begge har et psykologihistorisk indhold. Endelig anmelder Carsten Nejst Jensen bogen *Læring – aktuel læringsteori mellem Piaget, Freud og Marx* af Knud Illeris, hvortil er hæftet en lille replik fra forfatteren.